

УДК 025.4

Олег Сербін,
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу НБУВ

Концепція нової системи класифікації як спроба вдосконалення систематизації інформаційних ресурсів

У публікації представлено аналітичний огляд Універсальної модульної класифікації як спроби втілення нової філософії організації інформаційних ресурсів. Встановлено, що класифікація побудована за галузевим принципом, має низку структурних особливостей. Визначено її переваги та недоліки на теоретичному рівні. Зроблено висновок, що необхідно прикладне, експериментальне її використання для здійснення подальшого рівноцінного порівняння з наявними класичними класифікаційними системами.

Ключові слова: Універсальна модульна класифікація, УМК, систематизація, типи діяльності.

Нині, у час бурхливих змін, все важче знаходити новітні шляхи вдосконалення класичних класифікаційних систем крізь призму їх традиційності в контексті структурної організації. Йдеться про вдосконалення та уніфікацію змісту, про нові погляди щодо підходів систематизування інформації [6], про наповнення класифікаційних систем у рамках сучасних програмно-технологічних рішень, але здійснити прорив і стати новим Дьюї чи Ранганатаном сьогодні не під силу нікому. Цей факт доведено і зафіксовано в низці досліджень [2; 7—9].

З іншого боку, і це варто також визнати, що людська природа, а особливо людський розум, не зупиняючись, продовжує пошуки нових підходів та методів класифікування інформаційних ресурсів. У попередніх дослідженнях розглянуто основні класичні бібліотечні класифікації [3] без аналізу, так би мовити, "аматорських" класифікаційних систем, які умовно можна поділити на два види. Перший — це спроби локального характеру, без амбіцій на широке застосування. Другий — це роботи з претензією на глобальність та вірою у можливість втілення найсміливіших класифікаційних мрій. Тому більш детальний та прикладний аналіз цих класифікаційних систем є актуальним з огляду на недостатнє висвітлення в наукових дослідженнях.

Однією зі спроб вирішити проблеми класифікаційного порядку вважаємо Універсальну модульну класифікацію (далі — УМК), опубліковану в монографії "Науково-технологічний та інноваційний розвиток: концепції, моделі, рішення" [1] у 2008 р. Отже метою дослідження є аналіз концептуальної моделі УМК як засобу втілення нового підходу до організації інформації. Об'єктом є УМК як спроба вдосконалення систематизації інформаційних ресурсів. Предметом — організація та методико-трансформаційні зміни змісту УМК в умовах адаптації до тематики інформаційних ресурсів.

Характерною особливістю і "ноу-хау" автора УМК К. Коржавіна є побудова за галузевим принципом. Всього галузей — 45, їх перелік утворює першу координату системи. Кожна галузева таблиця, як правило, складається з таких типових розділів (модулів за типами діяльності): 1) загальногалузева діяльність; 2) науки; 3) технології; 4) вироб-

ництво та експлуатація техніки; 5) проектування і будівництво об'єктів; 6) підготовка кадрів; 7) основна діяльність.

Перелік типів діяльності — це друга координата системи. Модулі утворюють періодичну таблицю — матрицю, тобто система класифікації є двомірною.

В УМК запропоновано нову типологію видів діяльності, визначено чіткі ієрархічні поняття: область діяльності (сукупність галузей, тематичне спрямування); галузь діяльності; тип діяльності; модуль (розділ класифікації); підгалузь; спеціальність; спеціалізація та ін. Така типологія додає системі класифікації внутрішню досконалість, збалансованість частин на кожному рівні поділу понять, безконфліктність. Крім тематичної частини коду, мається фасетна з уточнювальними типовими розподілами — аспект документа, територія, спеціальні типові ділення в межах модуля, форма і характер документа, мова видання, час (рік видання або історичний період). Модуль утворює типове вище класифікаційне угруповання (ВКУ), код якого містить триаду — індекс тематичного спрямування, індекс галузі (прописна латинська буква від А до Z) і індекс типу діяльності (три символи в індексі модуля — 9Z9). Структурною основою класифікації є "Повна таблиця вищих класифікаційних угруповань", що складається з типових розділів (модулів).

Таким чином, УМК належить одночасно до класифікаційних систем лінійно-ієрархічного типу (для тематичних індексів), матричного типу (для модулів) і фасетного типу (для уточнювальних типових ділень). Нові поняття "тип діяльності" та "модуль" дозволяють усунути найбільш небажані суперечності лінійно-ієрархічних (одновимірних) класифікацій за допомогою розмежування понять за типами діяльності.

Перевагами такого підходу організації УМК є:

1. Універсальність, що досягається шляхом паралельного злиття (інтеграції) кількох класифікацій — галузей діяльності, наук, технологій, видів техніки, об'єктів будівництва, спеціальностей за освітою, видів основної діяльності.

2. Трансформація раніше розрізнених класифікацій (або їх неорганізованих належним чином фрагментів) в єдину універсальну класифікаційну систему, єдине впорядковане інформаційне поле.

3. Структура УМК (її "зміст") наочно відображено в "Повній таблиці вищих класифікаційних угруповань", що значно полегшує роботу з нею.

4. Наявність резервів для введення у класифікацію нових галузей і нових рубрик в усіх галузях. Наприклад, у тематичний напрям "Наука" введено нову галузь "ОС Системні (міждисциплінарні) науки" в складі таких наукових підгалузей: системологія, системотехніка, кібернетика, дослідження операцій, теоретична інформатика, штучний інтелект (у тому числі експертні системи і бази знань), робототехніка і гнучкі автоматизовані виробництва (теоретичний аспект), синергетика, семіотика, когнітологія, екологія, нанотехнологія, культурологія, футурологія. У ряді інших класифікацій, зокрема в УДК, такої наукової галузі немає.

5. Зміни в наповненні галузі приладобудування 2М. До складу введено Радіотехніку та Електроніку.

6. Особливість наповнення розділів технологій, наприклад¹:

1А3 ТЕХНОЛОГИЯ ПОДГОТОВКИ, ПРИНЯТИЯ И ИСПОЛНЕНИЯ РЕШЕНИЙ

1С3 ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ УКЛАДЫ. ТЕХНОЛОГИЯ ПЛАНИРОВАНИЯ В ЭКОНОМИКЕ

2К3 ТЕХНОЛОГИЯ МАШИНОСТРОЕНИЯ. ГИБКИЕ АВТОМАТИЗИРОВАННЫЕ ПРОИЗВОДСТВА (в том числе использование робототехнических систем)

2М3 ТЕХНОЛОГИЯ ПРИБОРОСТРОЕНИЯ, в том числе подотрасль

2М3.05 Технология микросистем и микромеханики. Нанотехнологии (субмикронные технологии)

7. Представлення галузі "1Е Збройні Сили. Військові науки. Військова промисловість" як системи з великою деталізацією рубрик. Для додаткового її поглиблення введено спеціальні типові ділення "Тактико-технічні характеристики" та рубрики "Системи та обладнання" для артилерії, танків, літаків, кораблів, що дає можливість краще ознайомитися з сутністю озброєнь і військової техніки. Велику увагу приділено ракетах (у тому числі керованим, крилатим) і космічній техніці. Модульний принцип побудови УМК легко впорядковує рубрики найскладнішої галузі. На думку автора УМК [1, с. 256], військова галузь у ній представлена комплексно, а не віднесена помилково до сусільних наук, як у ББК. Щоб не перевантажувати деталями модулі за технологією, промисловістю, запропоновано використання (у разі потреби) складових індексів, рівнозначних індексам рубрик із науки. А неминуче дублювання термінів у різних модулях виправляється системою спеціальних типових ділень.

8. Рівноцінність максимальної глибини деталізації рубрик УМК глибині деталізації рубрик УДК. Наприклад, найбільша за обсягом галузь "7С Медицина. Медична промисловість", де для деталізації автором УМК активно використовуються перекодовані рубрики УДК. Розроблені галузеві таблиці дозволяють не тільки повністю розмістити великий обсяг рубрик УДК, а ще й заощадити чималі резерви.

9. Ряд нових, але незвичайних, оригінальних рубрик, наприклад:

001.03 Классификация. Таксономия. Квалиметрия

001.05.15 Взаимосвязь и взаимодействие наук

0А1.01.19 Учение о Тонком Мире. Эзотерика (в философии)

0В1.01.09.25 Теория фракталов (математический аспект). Фрактальная геометрия. Фрактал Мандельброта (в математике)

0В1.05.13.27 Физика живого. Природа жизни живых систем

0В1.09.09.07 Химическая кинетика. Классификация и механизм химических реакций. Порядок и хаос. Детерминировано-хаотические процессы в химических системах. Кинетика горения и взрыва. Топохимия. Катализ. Каталитические реакции

1С1.25.15 Теория логистики (оптимальное интегрированное управление в экономических адаптивных системах). Логистические системы в бизнесе

0D1.05 Техника в целом. Классификация видов техники

1Е1.09.11/.33 Ракеты в целом

1Е1.11 Военное искусство. Стратегия. Оперативное искусство. Тактика

1Е2.09 Космическая техника и космическое оружие.

Противокосмическая оборона страны

1Е3.13 Автоматизированная технология принятия решений

1Е3.15 Ядерно-релятивистские военные технологии

1Е8.11 Силы противовоздушной, противоракетной и противокосмической обороны страны. Округа ПВО страны

2А3.07 Технологии атомной промышленности

7С1.11 Медико-технические науки

10 Передбачення узагальнювального розділу з розміщенням у ньому усіх варіантів комбінації споріднених галузей для підвищення комбінаційних можливостей УМК на початку кожного тематичного напрямку.

11. Детальне розроблення типових розділів (вони ж — типи діяльності) "Підготовка кадрів" і "Проектування та будівництво об'єктів" тощо.

12. Представлення двомірної класифікації в зрозумілій і зручній для роботи формі. Тематика інформаційних ресурсів легко укладається в запропоновану схему. За свідченням К. Коржавіна [1, с. 247], апробування нової класифікації на різноманітному реальному матеріалі (економіка, державне управління, військова справа, енергетика, автомобільний транспорт, обчислювальна техніка та ін.) довело, що вона зручна для систематизації та індексування журнальних статей, книг та інших видів видань, у тому числі непаперових документів (електронних публікацій, аудіо- і відеозаписів).

Таким чином, роблячи висновок та враховуючи історико-технологічні особливості організації систематичних каталогів бібліотек [4], УМК на теоретичному рівні, придатна для створення систематичних каталогів та інформаційно-пошукових систем бібліотек різних рівнів і профілів, книжкових палат, корпоративних (відомчих) систематичних каталогів і персональних баз даних. Її архітектура полегшує систематизацію та пошук літератури (документів) за потрібним видом діяльності.

З іншого боку, вагомим недоліком класифікаційної системи, що аналізується, є її незавершеність (з 45 галузевих таблиць розроблено тільки 18) та, як наслідок, неапробованість у практичній площині. А для класифікаційної системи це головне. Навіть позиціонуючи УМК як консолідуючу класифікаційну систему, не можна бути певним щодо її переваг перед концептуальною моделлю конгломерації інформаційно-пошукових мов [5], адже наявність тільки однієї з них суттєво звужує ореол тематичного розкриття змісту в контексті індексаційного згортання інформації.

Загалом, можна вітати такі спроби пошуку нових підходів до класифікування інформаційних ресурсів, але без практичного застосування та втілення концептуальних ідей, що закладені в УМК, неможливо говорити про її порівняння з найпоширенішими класифікаційними системами, як-то УДК, над розвитком та вдосконаленням якої в Україні вже не один рік працює колектив Книжкової палати України.

¹ Враховуючи специфіку організації будь-якої класифікаційної системи, вважаємо за потрібне приклади наводити мовою оригіналу класифікаційної системи, що аналізується (прим. авт. — О. С.).

Список використаної літератури

1. *Калитич Г. І.* Науково-технологічний та інноваційний розвиток: концепції, моделі, рішення / Г. І. Калитич, К. М. Коржавін. — Київ : УкрІНТЕІ, 2008. — 268 с. + дод. CD-ROM.
2. *Сербін О.* Бібліотечно-бібліографічні класифікації: історична еволюція та сучасні тенденції розвитку / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ : НБУВ, 2009. — 139 с.
3. *Сербін О.* Використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку / О. Сербін // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. — 2007. — № 19. — С. 77—83.
4. *Сербін О.* Історико-технологічні особливості еволюції систематичного каталогу бібліотеки: досвід майбутнього у новизні минулого / О. Сербін // Бібліотечний вісник. — 2012. — № 4. — С. 3—12.
5. *Сербін О.* Конгломерат інформаційно-пошукових мов як консолідаційна модель загального механізму впорядкування та пошуку бібліографічної інформації / О. Сербін // Бібліотечний вісник. — 2008. — № 1. — С. 3—10.
6. *Сербін О.* Систематичність та систематизаційність організації інформації як основні принципи відображення наукового знання в межах каталогу сучасної бібліотеки / О. Сербін // Бібліотечний вісник. — 2012. — № 2. — С. 3—10.
7. *Шамурин Е. И.* Очерки истории библиотечно-библиографической классификации / Е. И. Шамурин. — Москва : Изд-во Всесоюз. кн. палаты, 1955. — Т. 1. — 399 с.
8. *Шамурин Е. И.* Очерки истории библиотечно-библиографической классификации / Е. И. Шамурин. — Москва : Изд-во Всесоюз. кн. палаты, 1959. — Т. 2. — 563 с.
9. *Эйдельман Б. Ю.* Библиотечная классификация и систематический каталог : учеб. пособие для библиотечных факультетов и факультетов культуры, педагогических и университетов / Б. Ю. Эйдельман. — Москва : Книга, 1977. — 311 с.

В публікації представлений аналітичний огляд Універсальної модульної класифікації як спроби втілення нової філософії організації інформаційних ресурсів. Установлено, що дана класифікація побудована за галузевим принципом, має ряд структурних особливостей. Визначено переваги та недоліки даної класифікації на теоретичному рівні. Сделано висновок, що необхідно прикладне, експериментальне використання даної класифікації для здійснення подальшого рівноцінного порівняння з існуючими класичними класифікаційними системами.

This publication provides an analytical review of the Universal modular classification as attempts to implement of a new philosophy of information resources. It established that the classification based on industry lines has a number of structural features. Advantages and disadvantages of this classification at the theoretical level are determined. It is concluded that the practical, experimental use of this classification are necessary for further equitable comparison with the existing classical classification systems.

Надійшла до редакції 24 вересня 2014 року